

REKONSTRUKCIJA*

Kada tautos atsiranda, kas sukelia etninę valymą, kaip valstybės gali susitaikyti? Tai klausimai, kuriais amerikiečių profesorius Timothy Snyderis, nacionalizmo ir Rytų Europos istorijos tyrėjas, pradeda (p. 1¹) įspūdingos apimties savo monografijos įvadą.

Tiesą sakant, dar 2003 m. Yale'o universiteto leidykloje dienos šviesą išvydęs beveik keturių šimtų puslapių profesoriaus veikalas „The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999“ būtent šiais klausimais patraukė recenzentų JAV dėmesį. T. Snyderio atsakymų paieškos susilaukė pozityvaus įvertinimo. Kolegos konkrečiai išskyrė studijos pranašumas – regioninę globalumą, kūrybišką konceptualumą ir formos bei stiliaus patrauklumą².

Kalbėdami apie pirmąjį, recenzentai turėjo galvoje pateikiamo istorinio pasakojimo įlaikinimo ir įerdvinimo mastelius, įrėmusius daugiau kaip keturių šimtmečių trukmės tautiškumą genezių Abiejų

* Snyder Timothy, *Tautų rekonstrukcija. Lietuva, Lenkija, Ukraina, Baltarusija 1569–1999*. Vilnius: Mintis, 2009. 432 p.: iliustr., žml.

¹ Nurodomi T. Snyderio veikalo lietuvių kalba puslapiai.

² Weeks Th. R., „The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999 by Timothy Snyder. Review“, *Russian Review* 63 No. 1 (Jan., 2004), p. 160–161; Himka J. P., „The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999 by Timothy Snyder. Review“, *The American Historical Review* 109 No. 1 (Feb., 2004), p. 280; Porter B., „The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999 by Timothy Snyder. Review“, *Slavic Review* 64 No. 1 (Spring, 2005), p. 166–167.

Tautų Respublikai priklausiusiose žemėse (T. Snyderio terminas – p. 6) vaizdą.

Akcentuodami T. Snyderio pasirinktas metodologines gaires, jie pastebėjo autoriaus užmačias sujungti mitą, politiką ir istoriją. Profesorius buvo pagirtas už bandymus išlaikyti balansuotą požiūrį į santykį tarp sociologinių nacionalizmą aiškinančių teorijų, realiosios politikos ir istorijos. Tokiu požiūriu remdamasis T. Snyderis grindė kelis teiginius: istorijoje atsitiktinumas, proceso bei įvykio individualumas ir asmenybės vaidmuo ne taip lengvai pasiduoda teorizavimui, o jų poveikis tautiškumo raidai kartais yra svarbesnis už socialinius ar demografinius veiksnius; modernųjų laikų tautinis tapatumas labiau priklauso nuo „istorijos“, suvokiamos kaip elito kultūrinės konstrukcijos išraiška, o ne nuo „tradicijos“, suprantamos kaip šeimų, asmenų ar nedidelių bendruomenių saugoma atmintis.

Pagaliau argumentuodami monografijos patrauklumą recenzentai pabrėžė aplinkybę, kad autorius sėkmingai suderino kelis kalbos stilius – mokslinį ir populiarių. Nors niekas nėra standartizavęs akademinės kalbos, T. Snyderio teorinius samprotavimus, recenzentų nuomone, turėtų suprasti ir plačioji skaitytojų auditorija, o pateikiamos empirinės dokumentikos, neretai labai veiksnios emociniu požiūriu, atrankos kriterijai yra objektyvūs.

Pabrėžtina, kad pirmieji T. Snyderio kūrinio akademiniai vertintojai, negailėdami pagyrų, vis dėlto išsakė ir kritinę pastabą apie chronologinį monografijos disbalansą. Jų nuomone, „Tautų rekonstrukcijoje“ akivaizdžiai vyrauja XX a. politinė lenkų, lietuvių, ukrainiečių, baltarusių nacionalizmą santykių istorija: Vilniaus lituanizacijos procesas; etniniai lenkų ir ukrainiečių vykdyti valymai 1943–1947 m.; nacionaliniai atgimimai ir nacionalinių valstybingumų formos žlungant Sovietų Sąjungai. Monografija, be įvado, priedų, nuorodų bei rodyklių, sudaro trys dalys: „Ginčijama lietuvių ir baltarusių tėvynė“, „Ukraina – kovų lauke“, „Atkurtoji lenkų tėvynė“. Kiekybiškai vertinant, išties, XX a. skirta daugiau kaip 250 puslapių.

Beje, kritikai pasigedo ir platesnių T. Snyderio paaiškinimų apie vieną iš pagrindinių savo teiginių, esą norėdami suvokti pokyčius Abiejų Tautų Respublikos teritorijoje nuo 1569 m. Liublino unijos iki šių dienų, „pirmiausia turėtume pripažinti akivaizdžią tiesą, jog per neapremiamus plotus nusidriekusi anksstyvųjų laikų Respublikoje gyvavo viena anksstyvųjų naujųjų laikų tauta (lenkų – *R. L.*), o tada jau svarstyti, koks buvo jos palikimo poveikis moderniuoju laikų politikai“³. Plačiau recenzentai šia tema nediskutavo, elegantiškai išreiškę viltį, kad ji sulauks atgarsių iš Rytų Europos istorikų bei politologų.

Lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių tyrėjai veikalą skaitė, nors plačiau nekommentavo. Lenkai rašė recenzijas, o jų „Przegląd Wschodni“ 2003 m. T. Snyderiui suteikė apdovanojimą, skirtą užsienio mokslininkui⁴. Pabrėžtina, kad kartu buvo apdovanoti ir lietuviai – Egidijus Aleksandravičius ir Antanas Kulakauskas. Sulaukus 2009 m. pabaigoje T. Snyderio „Tautų rekonstrukcijos“ vertimo į lietuvių kalbą, neabejoju, šį faktą, taip pat pirmąsias veikalo recenzijas dera turėti galvoje, o kodėl – netrukus bandysiu paaiškinti.

Kalbant apie recenzentų išskirtus monografijos pranašumus, o ypač pateikiamos istorijos įlaikinimo ir įerdvinimo mastelius, reikia pripažinti, kad lietuviškajam akademiniam ir plačiajam skaitytojų ratui nesunkiai pasiekiami veikalai, nagrinėjantys paskiras, nacionalinėmis vadinamas istorijas apie 1569 m. Liublino unijos formalizuotos Abiejų Tautų Respublikos teritorijose moderniaisiais laikais atsiradusius tautinius sąjūdžius ir valstybes⁵. Lietuvių kalba veikalo, kuriame būtų

³ Snyder T., p. 4. Taip pat p. 1: Lenkijos–Lietuvos Respublikos, susikūrusios XVI a., – rašo T. Snyder, – „tautą sudarė bajorija – katalikiškoji, stačiatikiškoji ir protestantiškoji. Vienijami bendrų politinių ir civilinių laisvių, lenkų ir lietuvių bei rytinių slavų kilmės bajorai lotyniškai arba lenkiškai save įvardydavo taip pat, kaip priklausantys „lenkų tautai“. Kritinę pastabą apie šiuos teiginius žr. Weeks Th. R., p. 161.

⁴ http://www.wspolnota-polska.org.pl/index.php?id=kw6_1_43

⁵ Pavyzdžiui, žr. Lopata R., „Kodėl Ukraina ne Rusija (recenzija Serhy Jekelčyk „Ukraina. Moderniosios nacijos gimimas“), *Politologija* Nr. 1 (53), 2009, p. 87–92.

pateikiama etnopolitinė Abiejų Tautų Respublikos istorijos sintezė, nėra. Atvirai pasakius, tokio pobūdžio sintezės nėra apskritai. Todėl turėti po ranka knygą, kurioje sintetinami procesai, atvedę į keturių (faktiškai trijų, mat T. Snyderis abejoja, ar jau metas prabilti apie baltarusių tautos atsiradimą – p. 321–325) modernių tautų susiformavimą, gretinant šią sintezę su atskirais tautinių istorijų naratyvais ir laukiant naujo tokio pobūdžio veikalo pasirodymo, tikrai pravartu. Juolab kad nemažai monografijos skyrių atveria ne daug kam Lietuvoje žinomas empirines, istorines retrospektyvas.

„Tautų rekonstrukcijos“ lietuvių kalba leidėjai teisūs, pabrėždami T. Snyderio motyvą, „kad norint suvokti XX a. diktatūrų vykdytas masines civilių gyventojų žudynes, jų pobūdį ir mastą, pirmiausia reikia pripažinti, kad būtent šis regionas atsidūrė brutalių nusikaltimų epicentre“⁶. Monografijos autoriaus pateikiama istorinė dokumentika, atskleidžianti, pavyzdžiui, kaip realiai vyko etniniai valymai Vakarų Ukrainoje ir Pietryčių Lenkijoje XX a. viduryje (p. 174–229), negali nesukrėsti. Kita vertus, nuslopinęs žmogiškąsias emocijas, pradėdi suvokti ukrainietiškojo nacionalizmo prigimtį, jo neigiamybes ir teigiamybes.

Be to, etninių valymų paveikslą papildydamas Antrojo pasaulinio karo pabaigoje ir jam pasibaigus vykdytų etninių deportacijų vaizdais (1944–1946 m. iš Sovietų Ukrainos deportuota 780 000 lenkų ir žydų; lenkų ir sovietų „Vistulos (Vyslos) operacija“ – 140 000 deportuotų ukrainiečių, 1944–1946–1948 m. – 100 000 lenkų deportacija iš Vilniaus; p. 101–112, 206–215, 222–229), T. Snyderis priverčia dar kartą susimąstyti ne tik apie „savaiminius“ tautiškumų raidas istorijoje lydinčius procesus, bet ir apie jų santykį su geopolitinėmis, pasaulėtvarką lemiančiomis galiomis bei jų įtaka tų procesų krypčiai.

Būtent šiame kontekste sklaidžiasi dar vienas Yale'o universiteto profesorius tikslas. Jam rūpi (p. 3) išsiaiškinti – kaip ir kodėl,

⁶ T. Snyderio knyga „Tautų rekonstrukcija“, <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-11-11-t-snyder-io-knyga-tautu-rekonstrukcija/3516>>.

žlugus Sovietų Sąjungai, lenkams, lietuviams, baltarusiams ir ukrainiečiams, kitaip nei Pietryčių Europos tautoms, pavyko išvengti tarpusavio etninių konfliktų? Problema – principinė, mat, atsakymas į ją leistų išvysti ne tik kaip „Tautų rekonstrukcijos“ autorius suvokia tautiškumą raidos ir geopolitikos santyki, bet ir detalizuotą monografijoje skleidžiamą koncepciją, taip pat, regis, leistų atsakyti į pirmose recenzijose iškeltus klausimus ir suprasti 2003 m. „Przegląd Wschodni“ apdovanojimų užsienio mokslininkams prasmę.

Formaliai vertinant, T. Snyderis atsakymą pateikia trečioje monografijos dalyje „Atkurtoji lenkų tėvynė“ (p. 247–336). Joje profesorius analizuoja šaltojo karo laikų lenkų politinės minties įtaką Lenkijos Rytų politikai pasibaigus tam karui. Dėmesio centre – Jerzys Władisławas Giedroycas, lenkų intelektualas, šaltojo karo metu Paryžiuje įkūręs Literatūros institutą ir žurnalą „Kultura“, kuris 1947–1989 m. buvo įtakingiausias lenkų emigrantų leidinys, turėjęs didelį poveikį ir Lenkijos Liaudies Respublikos intelektualiajai politinei minčiai.

J. Giedroycas ir jo bendražygių (pavyzdžiui, Juliuszo Mieroszewskio) idėjos apie pokomunistinės Lenkijos užsienio politikos rytų kryptį susilaukė tiek būsimų „Solidarność“ lyderių (Grzegorz Kasprzakas, Andrzej Giergiele, Andrzej Walicki), radikalų (Nepriklausomos Lenkijos konfederacijos lyderis Leszekas Moczulskis), sluoksnių, artimų Romos katalikų bažnyčiai ir komunistų (Aleksandras Kwaśniewskis⁷, asmeniškai susirašinęs su J. Giedroycu) pritarimo. Pasak T. Snyderio (p. 254, 255–256), šių idėjų esmė yra tokia: „Lenkijos suvokimas kaip senos, o Lietuvos, Baltarusijos ir Ukrainos – kaip jaunų tautų, nepaisant

⁷ T. Snyderis primena A. Kwaśniewskio teiginius apie tai, kad Lenkijos prezidento ir jo žmonos šeima yra Ukrainiečių partizanų armijos (UPA) vykdyto Voluinės valymo auka. Nepaisant to, profesoriaus žodžiais, „[...] prieš 1989 m. Lenkijos komunizmas tradiciškai buvo antiukrainietiškas, o Lenkijos pokomunizmas (A. Kwaśniewskio asmenyje) buvo pragmatiškai proukrainietiškas. Iš tikrųjų, po 1995 m. prezidentas pasuko istorinio susitaikymo su Ukraina keliu. Šiame įvykių posūkyje „Kultūros“ vieta visiems dalyviams buvo aiški. A. Kwaśniewskis susirašinėjo su J. Giedroyciu ir keliavo į Paryžių jo pagerbti“ (p. 262; taip pat žr. p. 330).

nuopelnų istorijoje, politikos buvo atmestas – pakeistas siūlymais [...], kad visos keturios tautos nusipelno turėti savo valstybes. „Kultūros“ programą galime laikyti atnaujintu federalizmu: jeigu pripažinsime esminę kvalifikaciją, kad bendradarbiavimas su rytiniais kaimynais yra draugiškų valstybių santykių klausimas, tai, šias valstybes pripažindama, Lenkija turi atsisakyti teritorinių tikslų ir civilizacinių senosios federalinės vizijos reikalavimų. Federalizmas pripažino ankstyvąją moderniąją tautybę. „Kultūros“ programa buvo prisitaikymas prie modernizmo. [...] „Kultura“ susintetino federalinę J. Piłsudskio ir nacionalistinę R. Dmowskio tradicijas ir pateikė tikrovišką ateities programą, kurioje komunistinės Rytų Europos tautos į tarptautinę to laiko sistemą įeitų kaip tautos. Iš J. Piłsudskio ji perėmė romantines Lietuvos, Baltarusijos ir Ukrainos kategorijas, nors jas paliko pragmatiniam naudojimui, iš R. Dmowskio – realizmo pagrindus, tačiau atmetė jo ketinimus daryti kompromisą su Maskva lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių sąskaita.“

Atleiskite už kiek ilgesnę citatą, tačiau ji svarbi kaip pagrindas lyginti lietuvių akademinių autorių pateikiamas „Kultūros“ poveikio interpretacijas. Prieš keletą metų apie jį didesniai skaitytojų būriui prabilo Alfredas Bumblauskas⁸. Jo nuomone, „Kultura“ teikė tokią būsimos pokomunistinės Lenkijos užsienio politikos viziją, pagal kurią tiek rusiškojo, tiek lenkiškojo senųjų imperializmų užvaldytose teritorijose turi susidaryti į vakarietiškos demokratijos erdvę įtrauktas, savarankiškas Lenkijai draugiškų valstybių ratas – ULB, t. y. Ukraina (su Lvovu), Lietuva (su Vilniumi), Baltarusija (su Gardinu). Šios vizijos pagrindas – atsiribojimas nuo lenkų XX a. išryškėjusios endekiškos (R. Dmowskis) ir federalistinės (J. Piłsudskis) linijų, jas traktuojant kaip „karstus, tebevaldančius Lenkiją“.

Iš pirmo žvilgsnio interpretacijos tarsi sutampa, teigiamai įvertina „Kulturą“. Paradoksalu yra tai, kad dviejų istorikų išsakomas pozityvas remiasi skirtingomis pateiktų interpretacijų koncepcijomis.

⁸ Bumblauskas A., „Senosios ir naujosios Lietuvos susitikimai“, *Kultūros barai* Nr. 6, 2007, p. 6–7.

T. Snyderio atsparos taškas – Liublino unija – sukūrė politinę lenkų tautą. Tačiau pabrėždamas lingvistines, konfesines ir panašias tos tautos specifikas, Yale'o universiteto profesorius iš esmės „neišvydo“ Abiejų Tautų Respublikoje egzistavusio ir po jos žlugimo išlikusio politinio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) savarankiškumo, kurio subjektas buvo „Lietuvos tauta“, LDK piliečiai, t. y. didžioji diduomenės ir bajorų dalis. O to nepastebėjus, neįmanoma adekvačiai atskleisti, kaip moderniaisiais laikais skirtingi Lietuvos visuomenės sluoksniai ėjo tautos ir valstybingumo link; kaip Lietuvos bajoras ieškojo šaknų ir tapatybės su liaudimi ir kaip prigimtą lygybę suprato lietuvių valstietis, virstantis politinio gyvenimo subjektu?

Būtent šių procesų samplaika, taip pat geopolitinės aplinkybės (jau) neleido XX a. pradžioje Lietuvos atveju sakant „lietuviška“ atsakyti, kas turima omenyje? Kitaip nei sakant, pavyzdžiui, „estiška“ arba „latviška“. XX a. pradžioje (ir net XXI a. pradžioje, tai parodo T. Snyderis), nebuvo aišku, kad būtent tokie mentaliniai keblumai kelia ir rimtų politinių sunkumų – kas yra Lietuva? Tiesa, šiuo atveju tai nebuvo savita lietuvių problema. Panašius sunkumus išgyveno ir lenkai.

Tikslios geopolitinės sąvokos vertė kalbėti bent apie tris Lenkijas: Rusijos, Vokietijos ir Austrijos-Vengrijos. Tad ką čia visa Abiejų Tautų Respublika, jei prie Rusijos XVIII a. pabaigoje prijungta Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė neturėjo jokio statuso, o jos keliaamžis valstybingumas, politinis savaveiksmiškumas buvo neigiamas. Caro valdžia aiškino, kad Abiejų Tautų Respublikos padalijimais užbaigė istorinį rusų žemių sutelkimo procesą ir taip ne gavo, o atgavo tikrąsias teritorijas, kurias kadaise buvo pasiglemžusi Lenkijos karūna. Tad kai XIX a. sukilimuose ir ypač 1863 m. atgydavo istorinės Lietuvos kontūrai, šis reikalas buvo nušviečiamas kaip „lenkų reikalas“, kaip lenkų maištavimas prieš Rusiją. Taip dėl LDK, paprastai unijiniais ryšiais susietos su Lenkija, kovoje vietos bajorai, kurių etnokultūriškai polonizuota dauguma politiškai vis dėlto laikė save lietuviais, buvo

įvardyti lenkų bajorais. Būtent socialiniu-luominiu principu grįstas etnis tapatumas leido caro administracijai XIX a. septintajame dešimtmetyje, po 1861 m. reformos ir 1863 m. sukilimo, kiekvieną Lietuvos bajorą vadinti lenku, o liaudį arba valstietiją – lietuviais. Taigi carinė Rusija sprendė kelis strateginius uždavinius: liaudiškumą – etnografiškumą iškeliant kaip nesutaikomą opoziciją krašto bajoriškosios visuomenės politiniams ir pilietiniams troškimams, sukurti lietuviškai šnekančius lojalius imperijos valdinius; įtikinti, (post)moderniai kalbant, viešąją nuomonę, kad jei LDK bajorija, buvusios valstybės subjektas ir saugotojas, nepriklauso lietuviams, tai apskritai tokio valstybingumo paveldėtojų nėra; Lietuvoje yra tik paprasčiausia lietuvių (žemaičių) gentis, tautybė, liaudis, patyrusi lenkų kolonizatorių diskriminaciją.

Štai tas pamatas, politinė ir geopolitinė intriga, kuria naudojosi, kad ir kokios būtų spalvos, Rusija ir kurios nepastebėjo T. Snyderis. Neužfiksavęs šios aplinkybės, Yale'o profesorius pasuko lengvesniu keliu. Jis „Tautų rekonstrukciją“ iš esmės pateikė kaip lenkų rekonstrukciją, kurią įvykdė pokomunistinė Lenkijos Respublika, sąmoningai pasirinkdama savo užsienio politikos Rytuose paradigmą – depolonizuoti buvusias Abiejų Tautų Respublikos teritorijas. Pasirinkimo intelektualiniu kelrodžiu tapo J. Giedroyco ir jo bendraminčių idėjos, kurias generavo subjektyvūs ir objektyvūs veiksniai. Po Antrojo pasaulinio karo likimas nubloškė J. Giedroycą į laisvą, demokratinį vadintą pasaulį. Tokia aplinka suteikė kitas, nei iki tol buvusios, galimybes permąstyti ne tik savo asmeninį gyvenimą⁹, bet ir Abiejų Tautų Respublikos istorinę patirtį, taip pat suvokti, ką ne tik teoriškai, bet ir praktiškai reiškia realizmas tarptautiniuose santykiuose. Kitaip tariant, J. Giedroyco idėjų pagrindas ne tiek demokratinės aplinkos nulemtas siekis „pabaigti“

⁹ T. Snyderio žodžiais (p. 248), „J. Giedroycis (1906–2000) nuo gimimo ir **atsitiktinai** (pabraukta mano – R. L.) buvo įtrauktas į visus tarpukario rytinės Lenkijos klausimus. Jis gimė to meto Rusijos imperijos provincijos sostinėje Minske senoje lenkų – lietuvių didikų šeimoje...“

su Abiejų Tautų Respublikos lenkiškuoju paveldu, kiek geopolitinis faktas – Lenkijai realybe po Antrojo pasaulinio karo tapo tai, kad ji teritoriškai išsiplėtė Vakarų kryptimi, t. y. Vokietijos sąskaita. Todėl ir T. Snyderiui svarbesnė yra Krzysztofo Skubiszewskio, ilgamečio Lenkijos užsienio reikalų ministro XX a. dešimtajame dešimtmetyje, veikla (p. 269–274, 279–281 ir kt.), kurioje jis rėmėsi „Kultūros“ intelektualiniu potencialu siekdamas išspręsti, visų pirma, Lenkijos ir Vokietijos sienų klausimą.

A. Bumblauskui taip pat rūpi geopolitinis J. Giedroyco ir jo bendraminčių idėjų kontekstas. Tačiau Vilniaus universiteto profesorius labiau pabrėžia rytinę šio konteksto dimensiją, susiedamas ją su Abiejų Tautų Respublikos politiniu, lietuvišku LDK paveldu.

Galime įvairiai aiškinti aptartų istorikų interpretacijų skirtumas. Tačiau akivaizdi viena aplinkybė, kuri šį skirtumą lemia, o būtent faktas, kad T. Snyderis nėra susipažinęs su „Lietuvių atgimimo istorijos studijų“ (LAIS) moksliniu bagažu. Tai beveik dvi dešimtys tomų, kuriuose analizuojamas sudėtingas politinis, socialinis, kultūrinis senosios LDK paveldas. O A. Bumblauskas ne tik įdėmiai sekė apie LAIS susibūrusių mokslininkų analitinę veiklą, bet ir tapo kūrybišku jau nebeegzistuojančių LAIS kai kurių keltų klausimų problemų tyrėju¹⁰, o viešojoje erdvėje – netgi savotišku LAIS atstovu spaudai.

Reikia pripažinti, kad lenkai aptartą skirtumą išvydo vos tik T. Snyderio monografija pasirodė anglų kalba. Būtent todėl 2003 m. „Przegląd Wschodni“ ir apdovanojo kartu Yale'o universiteto profesorių bei lietuvių profesorius E. Aleksandravičių bei A. Kulakauską. Pastarieji buvo vieni iš pagrindinių LAIS intelektualinių lyderių.

Ši „Przegląd Wschodni“ sprendimą dera vertinti kaip aktą, rodantį pagarbą pliuralizmui moksle, skatinantį atviras diskusijas painiais istorijos ir politikos, taip pat istorijos politikos klausimais.

¹⁰ Bumblauskas A., *Kova dėl Vilniaus buvo pilietinis konfliktas*, <<http://www.delfi.lt>>, 2008 m. spalio 20 d.; Stankevičius R., „Akiniuota istorija (interviu su prof. A. Bumblausku)“, *Respublika*, 2009, sausio 17, ir kt.

Šiandieniniams lenkams ir lietuviams iš tikrųjų nėra paprasta suvokti ir susigyventi su visu labai sudėtingu Abiejų Tautų Respublikos paveldu. Nesenas lietuviškas pavyzdys tokiam teiginiui pagrįsti – 2007–2008 m. politiniai ir visuomeniniai ginčai Lietuvos Respublikos Seime ir viešojoje erdvėje dėl 1791 m. gegužės 3 d. – Abiejų Tautų Respublikos Konstitucijos priėmimo dienos – paskelbimo atmintina. Priminsiu, kad įstatyminė procedūra truko beveik pusantrų metų ir, regis, pretenduoja tapti rekordu lietuvių įstatymų leidybos istorijoje. Galbūt todėl „Minties“ leidykla, pateikusi T. Snyderio „Tautų rekonstrukciją“ lietuvių skaitytojų auditorijai, tautų rekonstrukciją pradeda ne Lenkija kaip originale, o Lietuva? Būna tik spėlioti, kad tai su autoriumi suderinta ir nėra leidyklos viešųjų ryšių akcija, skirta, pavyzdžiui, sušvelninti prastą įspūdį, kurį kelia knygos vertimas į lietuvių kalbą.

RAIMUNDAS LOPATA